

KARDEŞLER ARASI ŞİDDET: BİR DERLEME ÇALIŞMASI

Violence Between Siblings: A Review Study

Zeynep Deniz SEVEN

İstanbul Esenyurt University, Turkey zeynepdenizseven@esenyurt.edu.tr
<http://orcid.org/0000-0003-3900-989X>

Gülden İREVÜL

İstanbul Esenyurt University, Turkey guldanirevul@esenyurt.edu.tr
<http://orcid.org/0000-0002-8517-2543>

Doi: <https://doi.org/10.33723/rs.1212673>

Seven, Z. D. & İrevül, G. (2023). "Kardeşler arası şiddet: bir derleme çalışması". R&S-
Research Studies Anatolia Journal, 6(2). 169-194.

Makale Türü: Derleme Makalesi

Geliş Tarihi/ Arrived Date: 20.01.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 23.03.2023

Yayınlanma Tarihi / Published Date: 30.04.2023

ÖZ

Çalışmanın amacı kardeşler arası şiddet konusunu tanımlayarak ve kardeşler arası şiddetin sebeplerini, sonuçlarını, aile içi şiddet ile kardeşler arası şiddet arasındaki ilişkiye dikkat çekerek konu ile ilgili farkındalığı artırmaktır. Aile ortamı; kendimizi en güvende hissettiğimiz yerdir. Toplumda ailenin; aidiyet hissedilen yer olduğu ve aile üyelerini dış tehlikelerden koruyucu bir görevi olduğuyla ilgili yaygın bir görüş hâkimdir. Fakat bazı durumlarda aile ortamı, şiddetin ve istismarın meydana geldiği ve üyeleri için kaygı oluşturan bir ortam da olabilir. Literatür incelendiğinde aile içi şiddet ile ilgili yapılan çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Fakat kardeşler arası şiddet ile ilgili çalışmalar oldukça yetersizdir. Bu çalışmada kardeşler arası şiddetin tanımı, neden olan faktörler, kardeşler arası şiddete ailenin etkisi, tarihçesi, yaygınlığı, kardeşler arası şiddetin sonuçları konuları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kardeş Şiddeti, Aile İçi Şiddet, Kardeş İstismarı, Kardeş İlişkisi

ABSTRACT

The objective of this study is to define and recognize the causes and effective factors of sibling abuse. Additionally, it aims to raise awareness of the subject by highlighting the relationship between domestic violence and sibling abuse.

While the family environment is often considered a safe haven, it can unfortunately also be a place where violence and abuse occur, causing anxiety for its members. Despite many studies on domestic abuse, research on sibling abuse has been lacking. This study aims to fill that gap by discussing the definition of violence between siblings, the factors that contribute to it, the impact of family dynamics on sibling abuse, its prevalence, history, and consequences.

Keywords: Sibling Violence, Domestic Violence, Sibling Abuse, Sibling Relationship

GİRİŞ

Kardeş şiddeti en yaygın aile içi şiddet türü olmasına karşılık alanyazında çok az yer almaktadır. Kardeşler aile içinde diğer üyelerden daha uzun süreli bir etkileşim içindedirler (Noller, 2005). Özellikle yaş farkının az olduğu kardeşlerin birbirleriyle geçirdikleri vakit hem akran ilişkileri hem de aile içi ilişkiler kapsamında değerlendirilebilir (Sanders, 2004). Bu durum bütün çift ve bireylerin aile içerisinde birbirlerinden etkilendiklerini savunan aile sistemleri teorisine göre, kardeş ilişkileri ailedeki diğer ilişkileri etkilemekte (Cox ve Paley, 1997) ve psikososyal işlevselliğin bir boyutunu (Noller, 2005) oluşturmaktadır. Bu nedenle de konunun çeşitli araştırmalarla derinlemesine incelenmesinin önemi ön plana çıkmaktadır.

Toplumda sıkça karşımıza çıkan, çalışmalarda üzerinde durulan şiddet türlerinden biri şüphesiz aile içi şiddettir. Aile içerisinde ebeveynler arasında oluşan, ebeveyn ve çocuklarını etkileyen, ebeveynlerin çocukları ile yaşadıkları veya çocukların kardeşleri ile yaşadıkları durumlar, bir takım olumsuz davranışlara sebebiyet vermektedir.

Aile birbirine bağlı bir birimdir. Ailede bireyler ekonomik, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını birlikte gidermek durumundadırlar. Ailenin sosyo-ekonomik yapısı, kültürel nitelikleri, geleneksel uygulamalar ve aile bireylerinin kendilerine özgü nitelikleri bireylerin birbirleriyle ilişkilerine yansiyabilir. Her bir birey stresi, depresyonu ve birçok ruhsal problemi aile içinde yaşar. Bu ve benzeri sorunlar doğrudan veya dolaylı aile içi ilişkileri olumsuz olarak etkiler.

Caffaro ve Conn-Caffaro (2005)'a göre aynı kardeş alt sisteminin iki veya daha fazla üyesinin sözlü veya sözsüz tüm etkileşimleri kardeş ilişkisini oluşturur. Kardeş alt sistemleri ise ebeveynleri ortak olan kardeşlerden oluşur. Buna göre; her iki ebeveyni de paylaşan biyolojik kardeşler, bir ebeveyni ortak olan üvey kardeşler, ebeveynlerinin evlenmesi yoluyla oluşan üvey kardeşler, ortak bir vasi aracılığıyla oluşan üvey kardeşler, evlat edinilen kardeşler, kardeş biçimleri olarak ifade edilebilir (Button ve Gealt, 2010).

Kardeş ilişkileri en uzun süreli ve en etkili ilişkiler arasındadır (Hoffman ve Edwards, 2004; Cafarro ve Conn-Cafarro, 2005). Arkadaşlıklar ve evlilik ilişkileri başlayıp bitebilirken, kardeşlik bağları devam eder. Kardeşlik, duygusal bağ oluşturarak sosyal hayatındaki en güçlü etkilerden birini oluşturur (Kiselica ve Morrill-Richards, 2007).

Sağlıklı kardeş ilişkileri, sosyal, bilişsel ve duygusal becerilerin gelişimi ile olumlu bir şekilde ilişkilidir (Noller, 2005). Kardeşlik yardım, bakım ve koruma gibi destek unsurlarını da içerir. Brody ve diğerleri, (1998) büyük kardeşlerin küçük kardeşlere önemli miktarda bakım sağlayabileceğini ve bu nedenle kardeşlerin yaşamları boyunca birbirlerinin gelişmesinde ve büyümesinde etkili olabileceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte kardeş etkileşimi, öğrenme yaşantılarını ve benlik saygısını şekillendiren bir nitelik taşır. Kardeşler arası etkileşimin çekişme şeklinde bile görülmesi her iki tarafında bireysel gelişimi için önemli fırsatlar sunar. Bilgi, beceri, kimlik niteliklerinin sorgulanmasına neden olur ve her iki tarafında öz farkındalıklarını artırır. Buna ek olarak, kardeşler arasındaki ılımlı çatışma, çocukların sosyal olarak gelişmesine de yardımcı olabilir. Diğer taraftan, olumlu etkileşim biçimlerine sahip kardeşler aynı zamanda birbirlerine arkadaşlık, rehberlik ve destek sağlarlar ve bunların tümü yaşamın ilerleyen dönemlerinde daha sağlıklı sonuçlara yol açar (Dunn, 2005).

Kutner (1990)'e göre, her birey kardeş ile ilişkilerde arkadaşlarıyla ilişkilerinden daha fazla risk alır. Çünkü arkadaşın onu reddetmesi daha ciddi problem olarak algılanmıştır. Kavgalar, aynı ailedeki kardeşler arasında farklılaşmaya yardımcı olmaya hizmet eder. Diğer taraftan çatışma, kardeşin ailedeki bir yetişkine karşı hissettiği öfke ve hüsrana için bir açığa çıkarma işlevi görebilir. Bu tür işaretler duyarlı ebeveynler tarafından fark edilir. Bu aileler geri bildirim vererek süreci yönlendirme ve çocukları sağlıklı bir biçimde geliştirme şansına sahip olurlar (Minuchin ve Fishman, 1981; Minuchin, Lee, ve Simon 1996). Daha etkili ailelerin, ebeveynlerin temel eşitliğini gözden kaçırmadan her bir kardeşin benzersizliğini kabul etmelerine izin veren daha net kuşaksal sınırları vardır. Bu ailelerdeki kardeşler birbirinden

farklı beceri ve roller geliştirebilirken, farklılıkları eksiklik olarak görülmez, aksine desteklenir ve teşvik edilir.

Kahn ve Lewis, (1988) kardeş bağının kişilik üzerinde biçimlendirici bir etkiye sahip olduğunu iddia etmektedir. Bu bağlar, çocuk ya da ergenlik çağındaki kardeşler birbirleriyle sık sık iletişim kurduklarında ve güvenilir ebeveyn bakımından mahrum kaldıklarında yoğunlaşabilir. Özellikle ebeveynle ilişkiye güvenilemediğinde, aşırı kardeş ilgisi davranışı devreye girebilir. Ebeveyn şiddeti veya ihmali durumunda kardeşlerin bir araya gelme veya kopma davranışları düzensiz bir biçimde görülme eğilimindedir (Caffaro ve Conn-Caffaro, 2005).

Olumsuz kardeş ilişkileri korku, utanç ve umutsuzluk ile ortaya çıkabilir. Araştırmalar, kardeşleri tarafında düşmanca ve olumsuz davranışlara maruz kalan bireylerin, daha düşük benlik saygısı ve kaygı sorunlarına sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum olumsuz benlik yapısı, sağlık sorunları ve davranış problemleri ile ilişkilendirilmektedir (Dunn, 2005). Daha da ötesi bu tür olumsuzluklar kardeş istismarına yol açabilmektedir (Johnston ve Freeman, 1989).

Normal kardeş çatışmaları ile kardeş istismarı birbirinden ayrı edilebilir. Normal kardeş çatışması genellikle karşılıklı bir anlaşmazlıktan oluşur. Kardeş istismarı ise tek taraflı güç kullanmaya dayalıdır. Sürekli ve istendik bir zarar verme durumudur. Kardeş istismarında olumsuz bir davranışın istismar olarak nitelendirilebilmesi için sık ve sürekli olması önemli bir göstergedir.

Bu çalışmada, kardeşler arası şiddetin sebepleri, sonuçları, aile içi şiddet ile kardeşler arası şiddet arasındaki ilişki literatürüne dayalı olarak açıklanmıştır. Yaygın olmasına rağmen gözardı edilen bu konuya dikkat çekerek farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

KARDEŞLER ARASI ŞİDDET

Aile içindeki olumsuz ilişki biçimi kendisini şiddet davranışları olarak gösterebilir. Aile içi şiddet, bir çocuğun bir yetişkin tarafından fiziksel istismarı, eş şiddeti, kardeşler arası şiddet ve yaşlı istismarı dahil olmak üzere birçok şekilde olabilir (Button ve Gealt, 2010). Eş şiddeti eşlerin şikayetleri sonucu gün yüzüne çıksa da kardeş şiddetinin hangi durumlarda sorun oluşu ile ilgili belirgin bir ölçüt bulunmamaktadır. Çocukların yaşları, yaş farkları, şiddetin hangi amaçla gerçekleştirildiği gibi durumlar kardeş şiddetinin bir sorun olarak görünüp görünmemesinde önemli faktörlerdir.

Kardeş şiddeti güç ve kontrol için içsel bir duygusal ihtiyaç tarafından motive edilen ve zarar verme niyetiyle bir kardeşe yönelik tekrarlanan bir saldırganlık modeli olarak tanımlanabilir (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998).

Kiselica ve Morrill-Richards, (2007) kardeş şiddetini belirlerken, kişinin bir eylemin ciddiyeti ve amacına ek olarak duygusal ve fiziksel etkisinin de dikkate alınması gerektiğini savunur. Çoğu zaman kardeş çatışması, “bir kardeş diğer kardeşe karşı saldırgan rolünü üstlendiğinde” kötü muamele düzeyine yükselen karşılıklı anlaşmazlıklardan kaynaklanır. Kardeş şiddeti üç şekilde kategorize edilir: psikolojik, cinsel ve fiziksel şiddet (Kiselica ve Morrill-Richards, 2007).

Kardeş şiddetini tanımlamanın üç bileşeni vardır: algı, niyet ve ciddiyet (Morrill-Richards 2009; Wiehe 2000). Bu bileşenler, kardeş rekabeti ile kardeş tacizi arasındaki farkı ayırt etmek için dikkate alınması çok önemlidir. Algı, her bir kardeşin etkileşimi nasıl yorumladığını ifade eder. Örneğin, kardeş ikilisine dahil olan bir kardeş, hayatta kalan veya fail olarak rolüne bakılmaksızın davranışı taciz edici olarak görürse, muhtemelen 'normal' kardeş rekabeti kapsamının ötesinde bir dinamik mevcuttur (Morrill-Richards, 2009; Morrill ve Bachman 2013). İkinci yön olan niyet, bir kardeşin başarmayı umduğu şeyi ifade eder. Kardeş istismarı

söz konusu olduğunda, failin birincil amacı, yer, zaman ve sevgi gibi sınırlı aile kaynaklarına erişim sağlamak yerine zarar vermektir (Kiselica ve Morrill-Richards 2007). Önem derecesi, kardeş davranışının uzunluğu ve yoğunluğu ile ilgilidir. Şiddet arttıkça, kardeş ilişkisinin istismar edici olma olasılığı da artar (Caffaro ve Conn-Caffaro 1998; Wiehe 2000; Morrill-Richards 2009).

Tarihçesi

Tarihsel olarak hem kardeş istismarı hem de akran zorbalığı, anormal bir ergen geçiş töreni olarak görülmüştür. Zorbalığın akademik araştırma dünyasında dikkat çekmesi ve artık göz ardı edilemeyecek taciz edici bir davranış olarak görülmesi yalnızca son birkaç on yılda olmuştur (Roberts, Zhang ve Truman, 2010).

Tarihsel olarak, aile içi istismar, kamusal forumda tartışılmaması gereken özel bir aile meselesi olarak görülmüyordu. Ancak 1970'lerdeki feminist hareketin ardından aile içi istismar konuları kamuoyunun dikkatini çekmeye başladı. Algıdaki bu değişikliğin, genel nüfus tarafından taciz ve şiddetin nasıl algılandığı üzerinde büyük bir etkisi olmuştur (Bess ve Janssen 1982; Ammerman ve Hersen 1991; Kiselica ve Morrill-Richards 2007; Morrill ve Bachman 2013).

Kadına şiddet, yaşlı şiddeti, eş şiddeti, çocuğa şiddet gibi aile içi şiddet alanları son birkaç on yılda çok dikkat çekerken, kardeş şiddeti çok az dikkate alınmıştır. Çalışmaların kardeş şiddetinin en yaygın aile içi şiddet biçimi olduğunu gösterdiği göz önüne alındığında (Goodwin ve Roscoe 1990; Straus ve Gelles 1990; Wiehe 1998; Caffaro ve Conn-Caffaro 2005) kardeş şiddeti ile ilgili araştırmaların yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şiddetin Teorik Çerçevesi

Feminist Teori

Feminist teori, kadına yönelik şiddetin toplumun ataerkil örgütlenmesiyle doğrudan bağlantılı olduğunu varsayar (Hoffman ve Edwards, 2004). Feminist teoriye göre erkeklerin, özellikle de kadınların şiddeti bir kontrol mekanizması olarak kullanmasının, toplumun yapısal örgütlenmesi tarafından desteklendiğini ve sürdürüldüğünü savunur (Hoffman ve Edwards 2004; Hoffman ve diğerleri 2005). Geleneksel sosyal roller, erkeklerin bir güç ve kontrol konumunda olması gerektiği ve güçsüzlük deneyimlediğinde erkeklerin şiddet kullanmasının diğer erkekler ve kadınlar üzerinde yeniden hakimiyet kurmanın meşru bir yolu olduğu varsayımını normalleştirir (Hoffman ve Edwards 2004; Hoffman ve diğerleri, 2005).

Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme teorisi, davranışın taklit ve pekiştirme yoluyla öğrenildiğini ve davranışa uygun bir dizi tanıma yol açtığını iddia eder (Akers, 1973). Feminist teoride olduğu gibi, sosyal öğrenme paradigması, şiddetin boyun eğme ve tahakküm ile ödüllendirildiği için, şiddet ve saldırganlığa karışanların bu tür yöntemlerin avantajlarını içselleştirip kullandıklarını savunur.

Sosyal öğrenme kuramının, " olumsuz alışverişleri gözlemleyen veya deneyimleyen çocukların, benzer durumlarda taklit edecek davranışları ve şiddeti kullanma gerekçelerini ve motivasyonlarını öğrenmesi" bakış açısı kardeş şiddeti için de geçerlidir (Hoffman ve diğerleri, 2005, s. 1105). Fail olan kardeşler, saldırgan davranışın yöntemlerini ve ödülleri evde şiddete tanık olmaktan veya şiddete maruz kalmaktan öğrenmiş olabilirler. Bu teori, kardeş saldırganlığını açıklamada ebeveynler arası şiddeti duymanın veya görmenin ve ebeveynler tarafından kötü muameleye maruz kalmanın önemini vurgular.

Kardeş Şiddeti Türleri

Kardeş şiddeti, mahrem şiddetin en yaygın biçimidir. Fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet olmak üzere kardeşler arası şiddetin üç türü bulunmaktadır.

Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, kardeşin diğer kardeşe kasıtlı olarak itme, vurma, tokatlama, tekmeleme, ısırma, çimdikleme, tırmalama, saç çekme gibi davranışlarla zarar vermesi şeklinde görülmektedir (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998; Wiehe, 2000). Dışarıdan gözlenebilen bu davranışların sıklığı ve şiddeti fiziksel şiddetin boyutunu ortaya koyması açısından önemlidir.

Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddet, şiddetin en zor kategorisidir. Bu şiddet biçimi ebeveynler tarafından genellikle fark edilmez ve genelde normal kardeş rekabeti olarak kabul edilir. Psikolojik şiddet küçümseme, korkutma, hor görme, kışkırtma gibi yaygın biçimlerinin yanında, eşyalara zarar vermek ve evcil hayvanlara işkence etmek ve onları öldürmek şeklinde de görülebilir. Psikolojik şiddetin uzun vadeli ciddi sonuçları olabilir. Ebeveynler çoğunlukla kardeşler arasındaki taciz edici eylemin önemini azaltma eğilimindedirler. Görmezden gelinen bu durumlar zamanla mağdurların taciz edici mesajları içselleştirmesine neden olabilir.

Psikolojik şiddete uğrayan çocuklar kendilerini izole etme, ağlama, çılgılık atma veya saklanma gibi tepkisel davranışlar gösterebilirler (Wiehe, 1998). Bununla birlikte çocukken şiddet yaşayanların alışkanlık bozuklukları, davranış bozuklukları, gelişim gecikmesi ve intihara teşebbüs (Ammerman ve Hersen, 1991) gibi ciddi problemler yaşamaları ihtimal dahilindedir. Psikolojik kardeş şiddetinin büyük çoğunluğu yetişkinlikte mağdur olmayanlara göre önemli ölçüde daha düşük benlik saygısına sahip olma eğilimindedir (Garey, 1999). Ayrıca fiziksel şiddet ve cinsel şiddete uğrama durumlarında aynı zamanda psikolojik şiddet de yaşanmış olmaktadır.

Cinsel Şiddet

Aile içinde mahremiyetin azalması, baskıcı aile yapısı, ailede abartılı cinsel iklim, psikolojik problemler aile içi cinsel şiddetin nedenleri arasındadır. Cinsel şiddet kardeşi pornografik görüntülemeye zorlama, kardeş ensesti, taciz gibi olumsuz davranışlar bu kapsamda ele alınabilir. Kardeş ensesti en yaygın cinsel ilişki biçimi olabilir. Yakın aile üyeleri tarafından işlenen taciz, kardeş ensesti, aralarındaki cinsel davranış olarak tanımlanır (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998). Kardeş ensesti yaşayan çocuklar çeşitli psikolojik problemler yaşamaya adaydırlar. Korku, öfke, utanç, aşağılama ve suçluluk eşlik eden duygulardandır. Bu çocukların evlilik hayatlarındaki cinsel yaşamları büyük risk altına girebilir (Wiehe, 1997; Haskins, 2003; Whelan, 2003).

Devam eden ebeveyn istismarına veya ihmeline maruz kalan kardeşler, normalde yetişkin bakıcılar tarafından karşılanan ihtiyaçlar olan doğrulama, destek, koruma ve bakım için birbirlerine başvurabilirler. Güvenilir ebeveyn bakımının olmamasıyla birlikte yüksek erişim, kardeşler arasındaki cinsel gerilimi artırabilir ve ardından enseste yol açabilir (Caffaro ve Conn-Caffaro, 2005).

Kardeşler Arası Şiddete Neden Olan Faktörler

Yaş

Yaşa gelişimsel bir faktör olarak bakıldığında, davranışa yön veren bir unsur olduğu görünmektedir. Bu sebeple kardeş şiddetinin güçlü yordalayıcılardan biridir. Yaş ilerledikçe zaman içerisinde şiddetin niteliği ve sıklığı değişiklik gösterebilmektedir. 8 yaşın altındaki çocuklar genellikle mülkiyet üzerindeki anlaşmazlıkları çözmek için fiziksel şiddet kullanırken, 9-13 yaş arası ön ergenler fiziksel mekansal sınırları ilan etmek için şiddete başvururlar. 14 yaşın üzerindeki ergenler ise artan sorumluluk ve sosyal yükümlülüklerinden dolayı çatışmayla başa çıkmak için şiddete başvurabilirler (Kiselica ve Morrill, 2007). Yaş faktörünün kardeşler

arası şiddete etkisinin incelendiği araştırmalar, sürekli olarak, yaşları küçük olan kardeşlerin yaşları büyük olanlara göre şiddete başvurma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Button ve Gealt, 2010). Ayrıca, Akduman'ın (2010) erken çocukluk dönemindeki çocuklarda kardeş şiddetinin türlerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, annelerin neredeyse tamamına yakını (%92,1), yaşı büyük olan kardeşin, yaşı küçük olan kardeşe karşı şiddet içeren davranışlarda bulduklarını bildirmişlerdir.

Cinsiyet

Literatür incelendiğinde kardeş şiddeti hem erkek hem de kadın cinsiyetin eşit derecede risk altında olduğu görülmektedir. Ancak kadınlarda gelecekte partner ve eş istismarına maruz kalma, kurban olma olasılığı erkeklerden çok daha fazladır (Harway ve O'Neil, 1999). Erkek çocukların mağdur olduklarını bildirme oranları daha düşüktür. Bu durum erkeklerin yardım arama konusunda yaşadıkları utanç ve taciz kurbanı olduklarını kabul etmemelerinden kaynaklanıyor olabilir (Duncan,1999; Goodwin ve Roscoe, 1990).

Duncan, (1999) Goodwin ve Roscoe, (1990) yaptıkları çalışmalarda kardeş şiddetine maruz kalma konusunda önemli cinsiyet farklılıkları bulmadıklarını rapor etmişlerdir. Sharratt ve diğerleri, (2022) yaptığı çalışmada cinsiyete göre şiddete uğrama oranlarını erkeklerde %48,8 kızlarda ise %52.2 olarak bulmuşlardır. Bununla birlikte, Simonelli ve diğerleri, (2002) lisans düzeyi öğrencileri ile yaptıkları çalışmada kızların çocukken daha sık fiziksel ve duygusal saldırganlık yaşadıklarını bulmuşlardır. Yapılan farklı çalışmalarda erkek çocukların kardeş istismarında kızlardan daha yatkın oldukları da görülmektedir (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998, Gelles ve Cornell, 1985). Türkiye'de ise Akduman, (2010) tarafından yapılan çalışmada kardeşlerin daha çok kendi cinsiyetinden olan kardeşine şiddet uyguladığı görülmüştür. Bu çerçevede cinsiyet ve kardeş saldırganlığı arasındaki ilişki belirsizliğini korumaktadır.

Ailede Görülen Şiddet Olayları

Kardeş şiddeti, aile içi şiddet biçimleriyle geniş ölçüde bağlantılıdır (Jenkins, 1992; Brody, 1998; Noller, 2005; Kiselica ve Morrill-Richards 2007). Kardeş şiddetinin ortaya çıkışı hem yakın partner şiddetinin hem de çocuk istismarının mevcut olduğu ailelerde en yüksektir. Olumsuz kardeş etkileşimleri, istismar ve ihmal ile karakterize edilen ailelerde olumlu kardeş etkileşimlerinin dört katı oranında ortaya çıkar (Kiselica ve Morrill-Richards 2007). Araştırmacılar, ebeveyn figürleri arasındaki ilişkinin kalitesi ile kardeş ilişkilerinin kalitesi arasında büyük oranda bağlantı bulmuşlardır. Hoffman ve diğerleri, (2005) ebeveynler arasındaki tartışmalara tanık olmanın kardeş şiddetini artırdığını bulmuşlardır. Jenkins'in (1992) de düşmanca ve saldırgan kardeş ilişkilerinin kısmen sıkıntılı evliliklerin sonucu olduğunu bulgulamıştır.

Aileler içinde şiddetin bir arada görülmesinin bir başka açıklaması da olumsuz etkileşim tarzlarının bir ikiliden diğerine aktarıldığı bulaşma etkisidir (Berkel ve diğerleri, 2018). Örneğin, aile içi istismara maruz kalan ebeveynler/yetişkinler kendi mağduriyet deneyimleriyle travma geçirebilir ve bu da çocukların ev içinde temel ihtiyaçlarını karşılamada zorluklara yol açabilir. Sosyal öğrenme kuramı perspektifinden (Bandura, 1977) yola çıkan akademisyenler, evde şiddete veya ihmale tanık olan çocukların bu davranışları kendi ilişkilerinde taklit etmeye başladıklarını ve bunun sonucunda saldırganlığa veya kardeşlere karşı destekleyici ve empatik davranışların eksikliğine yol açtığını iddia etmektedirler (Button ve Gealt, 2010).

Ebeveyn Tutumları

Kardeş istismarı için uyumsuz ebeveyn davranışı ve işlevsel olmayan aile yapıları anahtar rol oynamaktadır. Ebeveyn-çocuk anlaşmazlığı ile kardeş çatışması arasında bağlantı olduğu görülmektedir. Çocukların ebeveyn-çocuk etkileşimleri sırasında deneyimledikleri davranış kalıpları genellikle kardeşlerle olan etkileşimlere genelleştirilir (Noller, 2005). Olumsuz olma

eğiliminde olan ebeveyn-çocuk ilişkilerinde, kardeş ilişkilerinin agresif ve düşmanca olması muhtemeldir (Brody, 1998). Hoffman ve diğerleri, (2005) ebeveynlerin bir kardeşe bağırmasının, kardeş tartışmalarının düzenliliği ile olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu bildirmektedir. Sosyal öğrenme kuramı perspektifinden yola çıkan araştırmacılar, ailede olumsuz etkileşimler gözlemleyen çocukların kendi ilişkilerinde bu tür davranışları taklit etmeye başladıklarını belirtmektedirler (Hoffman ve Edwards, 2004; Hoffman ve diğerleri, 2005).

Pek çok ebeveyn istemeden çocukları biri akıllı çocuk, diğeri sorumlu çocuk gibi karşılaştırmalı kategorilere yerleştirir. Sorunlu ailelerin klinik gözlemleri, ebeveynlerin sıklıkla bir çocuğu günah keçisi olarak gördüğünü ve dolaylı olarak diğeri kayırdığını ortaya koymaktadır. Bu durumlarda kardeşler arasındaki çatışma, çocuğun ebeveyn-çocuk koalisyonlarının getirdiği güç dengesizlikleriyle baş etme biçimini yansıtabilir. Ebeveynleri tarafından eşit olmayan veya adaletsiz davranılan çocukların birbirleriyle kavga etme olasılığı daha yüksektir. Ayrıca dışarıda bırakılan çocuk, tercih edilen kardeşe karşı giderek daha fazla küskün ve saldırgan olabilir. Gelecekteki yetişkin kardeş ilişkisi de zarar görebilir. Boylamsal bir araştırmada, Dunn, (1991) ebeveynlerinin kardeşlerinden çok kendilerine karşı şefkatli olduğunu hisseden okul öncesi çocukların, sonraki yıllarda daha fazla yeterlilik duygusu ve öz-değere sahip olduklarını belirtmiştir. Bunun aksine, ebeveynleri tarafından düşmanlığa daha sık maruz kaldığını bildiren çocukların, sonraki yıllarda daha düşük öz saygıya sahip olma eğiliminde olduğunu rapor etmiştir.

Ebeveynin çocukları arasında güç dengesizliğini desteklemesi, çocukları üzerinde katı cinsiyet rolleri oluşturması kardeşler arasında istismarı tetiklemektedir (Kiselica ve Morrill-Richards, 2007). Ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamama ve sorunlarını çözmede yetersiz kalma, kardeşler arasında oluşan gerilimin iyi yönetilememesi, çocuklarına karşı sağlıklı sınırlar koyamama durumları kardeş istismarı açısından risk faktörleridir

(Johnston ve Freeman, 1989; Ammerman ve Hersen, 1991; Whipple ve Finton, 1995). Ayrıca ebeveynin, çocukları arasında mutlaka bir suçlunun olduğunu düşünerek hareket etmesi, birinin sıkıntısının nedeni olarak diğer çocuğunu görmesi, çocukları ile ilişkilerinde kendi yetersizliğini çocukları arasından seçtiği günah keçisine yüklemesi, eşi ile olan sıkıntılarında çocuklarını suçlu olarak görmesi ya da bu durumda çocukları ile ilgilenmemesi ve çocuklarını cezalandırması, çocuklarına karşı katı disiplin yöntemleri uygulaması, kendi sorumluluklarını çocuklarına yüklemesi gibi durumlar kardeşler arası şiddeti tetikleyen ebeveyn tutumlarındandır.

Ebeveyn Yoksunluğu

Ebeveyn teması ve desteğinin olmaması, çocukları çeşitli nedenlerle kardeş şiddetine karşı savunmasız hale getirir. Çocuklar, herkes için yeterli sevgi, ilgi veya desteğin olmadığını hissedebilir. Bu duygular, sınırlı kaynaklara sahip bir ailede ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan kardeşler arasında düşmanca ilişkiler yaratabilir. Ek olarak, kardeş etkileşimleri genellikle yeterince denetlenmez; bu durum yapısal eksiklikler ve ebeveyn otoritesi ve kontrolü eksikliği yaratır. Sorun çözmeyi kolaylaştırmak için yetişkin bakıcılar mevcut olmadığında, kardeşler kendi yetersiz (gelişmekte olan) becerilerini kullanarak çatışmaları çözmek zorunda kalırlar. Bu nedenle, etkili iletişim, paylaşım, doğal ve mantıksal sonuçları öğrenmenin faydaları, sorunları çözme becerilerine kolayca entegre edilemez (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998).

Ebeveynler, işlevsel en büyük çocuğa bakım verme sorumluluklarından feragat ettiklerinde, onu diğer kardeşlerle ilişkili olarak benzersiz bir kuşaksal konuma yerleştirirler. Bu roldeki kardeşler bazen kardeş davranışını yöneten uygun sınırlar yaratma yetkisinden yoksundurlar. Bu ailelerdeki bakıcı çocuk, bir sonraki en küçük kardeşinden 4 ila 5 yaş büyük olma eğilimindedir. Ayrıca, küçük kardeş (ler)inin istismarını sıklıkla sözde ebeveyn çocuk başlatır (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998).

Sharratt ve diğerleri, (2022) yapmış oldukları araştırmada şiddete uğrama açısından en ciddi maduriyet yaşayan sınıfın tek ebeveynli ailelerin çocukları oldukları aynı zamanda çok kardeşli büyük ailelerde yaşayan çocuklar olduklarını rapor etmişlerdir. Her iki durumda da ebeveyn yoksunluğunun risk faktörü olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca üvey kardeşin ebeveynin sorumluluğunu kabul etmemesi durumu da kardeşler arasında şiddeti oluşturacak risk faktörlerindedir (Ammerman ve Hersen, 1991).

Kardeşler Arası Kıskançlık ve Rekabet

Kardeşlerin birbirlerine zarar verme nedenleri incelendiğinde; en çok kardeş kıskançlığı veya kardeşler arası rekabet neden olarak görülmektedir (Akduman, 2010). Kardeş kıskançlığı ve rekabeti insan doğasının bir parçasıdır. Fakat bazı durumlarda kardeş şiddetine de dönüşebilmektedir. Ebeveynlerin ve diğer yetişkinlerin tutumları kardeş kıskançlığı ve rekabetinin şiddetini belirleyen faktörlerdendir. Çocukları arasında kıyaslanma yapma eğilimleri, kardeşlerin karşılaştırmalı bir ortamda yaşamalarına sebep olur. Böyle bir ortamda aile üyeleri birbirlerini yargılar, değerlendirir ve karşılaştırır. Kardeşler arasında bu karşılaştırma rekabete sebep olur. Kardeşler arasında rekabete sebep olan ana unsurlar, yiyecek, duygular, mekân ve oyuncaklar olarak sıralanabilir. Kardeş sayısı arttıkça ortak paylaşım artacağı için kardeş şiddeti de artar (Sharratt ve diğerleri, 2022). Kardeşlerin ortak ilgi alanları ne kadar fazlaysa kardeş çatışma riski de o kadar fazladır. Kardeşler büyüdükçe ilgi alanları ve kişilikleri farklılaştıkça çatışma riski de azalacaktır. Kardeşlerin yaş farkına göre bu kıskançlık artıp azalabilir. 2-5 yaş arası çocuklar genellikle yeni kardeşe yönelik şiddet eğilimlerini doğrudan saldırılarla gösterirler. Ancak daha büyük çocuklar çeşitli savunma mekanizmaları geliştirerek saldırganlık duygularını kontrol edebilirler.

Normal kardeşler üzerinde yapılan araştırmalar, çocukluk dönemindeki rekabetin, çoğu ebeveynin beklediği şekilde olmasa da kardeşlerin yetişkinlikte sahip oldukları ilişkinin gidişatını sıklıkla belirlediğini bildiriyor (Caffaro ve Conn-Caffaro, 2005).

Çocukların İnternete ve Sosyal Medyaya Erişimi- Siber Zorbalık

Çocukların internete ve sosyal medyaya erişimi, zorbalığı mümkün ve her yerden her an erişilebilir kılar. Yüksek siber zorbalığa maruz kalma zorbalık davranışlarını beraberinde getirir. Çevrimdışı zorbalığa maruz kalan çocukların, yüz yüze zorbalığa ek olarak siber zorbalığa maruz kalma olasılıkları on dört kattan fazladır (Seiler ve Navarro, 2014). Bu bulgu, çocuklar artık çevrimiçi ve çevrimdışı sosyalleşmeyi sosyal yaşamın gerekli bir parçası olarak kategorize ettiğinden, her iki zorbalık türü arasında kesin bir bağlantı olduğunu göstermektedir (Seiler ve Navarro, 2014). Sosyal medya ve internet kullanımı sırasında kardeşler arasında da bir takım zorba davranışlar gözlenebilmektedir.

Ergenlik dönemi

Ergenlik dönemi çocuklarda sosyo-duygusal çalkantıların yaşandığı dönemdir. Yoğun çalkantıların olduğu bu dönemde gençler çevrelerinden yeteri desteği alamadıklarında kardeşlerine karşı istismar davranışlarında bulunabilirler. Yapılan bir araştırma, ergenlik döneminde uyumsuzluk gösteren küçük kardeşlerin, daha büyük kardeşlerle düzenli çatışmaya girme olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuştur (Snyder ve diğerleri 2005).

Toplumsal Normlar

Toplumsal normlar saldırganca çatışma çözme biçimini normal olarak kabul ederek bu tür davranışlara dolaylı destek sunmaktadır. Toplumda başkalarını kontrol etmek için fiziksel gücün yaptırma tabi kullanımı, normal olarak uygulanan kontrollerin sıklıkla aşılmasıyla sonuçlanır ve kötüye kullanım haline gelir. Toplum tarafından çocuk yetiştirme tutumlarında ceza verici uygulamalar normalleştirilebilmekte, kardeşler arasındaki saldırgan tutumlar hoşgörü ile karşılanabilmektedir. Önceki nesillerde uygulanan çatışma çözme modelleri sonraki nesillere aktarıldığı için, şiddete yönelik oluşan çatışma çözme modeli nesillerarası aktarım

gösterebilmektedir (Steinmetz, 1977). Bu model aile içi etkileşim ile kardeşler arasında devamlılığını sürdürebilmektedir.

Kardeşler Arası Şiddetin Yaygınlığı

Duncan, (1999) akran ve kardeş saldırganlığını inceleyen bir çalışmada, ankete katılan 336 ortaokul öğrencisinin yaklaşık %30'unun kardeşleri tarafından sık sık zorbalığa maruz kaldıklarını bildirdi. Psikolojik istismarın diğer biçimleri dahil edildiğinde oranlar artmaktadır. Örneğin, 150 yetişkinden oluşan retrospektif bir örnekleme Wiehe, (2000) %78'inin "aşağılama, sindirme, küçümseme, provokasyon, eşyalara zarar verme ve evcil hayvanlara işkence edip öldürme" dahil olmak üzere duygusal istismar yaşadığını bulmuştur (Akt. Kiselica ve Morrill- Richards 2007). Başka bir çalışma, 272 lise öğrencisinin %83'ünden fazlasının, bir tür düşmanca kardeş etkileşimi bildirdiğini ve birçoğunun küçük düşürüldüğü, tehdit edildiğini veya alay edildiğini bildirmişlerdir (Goodwin ve Roscoe 1990). 272 lise öğrencisi ile yapılan bir çalışmada, %60'ı kardeş istismarı ile ilgili bazı deneyimler yaşadıklarını bildirdi (Goodwin ve Roscoe 1990). Ek olarak, Vernon Wiehe, (1998) tarafından yapılan bir çalışmada çocukların %53'ünün kardeş istismarının faili olduğu bulunurken, Straus ve Gelles, (1990) 3-17 yaş arası çocukların %80'inin kardeşe yönelik bir tür istismar gerçekleştirdiğini tespit etmiştir. Tucker, Finkelhor, Turner ve Shuttuck, (2013) tarafından yapılan bir araştırmaya katılan çocuk ve ergenlerin %32'sinin bir tür kardeş istismarının kurbanı olduğunu, %8'inin ise ikiden fazla kardeş istismarının kurbanı olduğunu rapor etmişlerdir. Yapılan çalışmalara bakıldığında kardeşler arası şiddet oranlarının çok yüksek olduğu görülmektedir.

Kardeşler Arası Şiddetin Sonuçları ve Etkileri

Bireylerde davranış problemlerinin görülme sıklığını ve süresini, özellikle çocukluk döneminde kardeş istismarı-şiddetine uğrama durumları arttırmaktadır. Bununla ilgili olarak Buist ve diğerleri, 2013 yılında yaptıkları bir araştırmada; kardeş ilişkisi kalitesi ile çocuk ve

ergenin içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlar ve yaptıkları araştırmada, kardeş şiddeti var oldukça veya arttıkça daha fazla içselleşmiş ve dışsallaşmış davranış problemleri gözlemlendiği bulgusuna ulaşmışlardır. Ulaşılan bulgu ayrıca kardeşler arası şiddetin en önemli sebeplerinden birinin de; erken çocukluk döneminde oluşması beklenen kardeşler arası bağlanma deneyimlerinin azlığı veya yokluğu kaynaklı olabileceğini akla getirmektedir. Guttman ve diğerleri, (2006) bağlanma güvenliği ile dışsallaşmış davranış bozukluklarıyla ilişkili gelişimsel süreçler arasında birçok risk ve koruyucu bağlantı olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca Buist ve arkadaşları kardeş çatışmasının kardeş sıcaklığından daha güçlü bir etkiye sahip olduğu bulgusuna da ulaşılmıştır. Bu bulgular sebebiyle kardeşler arası şiddetin düşünülenden daha çok yıkıcı etkisi olabileceğine ve konu ile ilgili araştırmaların önemliliğine dikkat çekilmiştir.

Erken dönemlerde kardeş ilişkilerinde çatışmalı ilişkisel bağ geliştirilmesinin bireyin ilerleyen dönemlerde arkadaş ilişkileri ve sosyal ilişkilerinde çatışmalı/ saldırgan davranış örüntüleri geliştireceği ön görülmektedir. Nitekim Stauffacher ve diğerleri, (2006) yaptıkları boylamsal çalışmada; küçük yaşlarda kardeşleri ile daha çok saldırgan ilişkiler geliştiren çocukların ilerleyen yaşlarda kardeşler arasındaki ilişkisel saldırganlığın azaldığı ancak arkadaş ilişkilerinde benzer oranlarda ilişkisel olarak saldırgan davranışlar gösterdiklerini ve arkadaşlar arasındaki ilişkisel saldırganlığın arttığı bulgusuna ulaşmışlardır. Bauner ve diğerleri, (2006) çocukluk davranışları ile yakın partner şiddetine maruz kalma arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada da benzer bulgulara rastlanmaktadır. Yakın partner şiddetine maruz kalan çocuklar, problemleri seviyelerde dışa vurma davranışı/fiziksel saldırganlık ve içselleştirme davranışları açısından yüksek risk altında olduklarını tespit etmişlerdir. Kardeşler arasında yaşanan zorbalık davranışıyla aile dışındaki akranlarıyla yaşanan zorbalık davranışını benzer şekilde algıladıkları sonucuna varılmıştır (Hoetger ve diğerleri 2015).

Kardeş şiddetine maruz kalan çocukların, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde daha fazla kaygılı, depresif ruh hali ve suçlu davranışlarda artış olacağı düşünülmektedir. Stocker ve diğerleri (2002) “Orta çocukluktaki kardeş çatışması ile erken ergenlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkileri incelemek” amacıyla yaptıkları çalışma bunu kanıtlar niteliktedir. Çalışmanın sonuçlarına göre, kardeş çatışmasının, 2 yıl sonra çocukların kaygı, depresif ruh hali ve suçlu davranışlarındaki artışları öngördüğünü göstermiştir. Kardeş şiddetine maruz kalan çocuklar ve ergenler daha fazla zihinsel sağlık problemleri yaşayabilmektedir (Baldry, 2003). Kardeşler arası ve aile içi şiddete maruz kalan kişilerin yaşadıkları kötü psikolojik ruh hali yüksek anksiyete ve depresyona sebep olabilmektedir (Stocker ve diğerlerinin, 2002;DeLara, 2022). Yaşanılan anksiyete ve depresyon çocuklarda, kendine zarar verme ve intihar girişiminde bulunmaya neden olabilmektedir (DeLara, 2022). Ayrıca yaşanan şiddet travmatik sonuçlar oluşturabilmektedir.

Button ve diğerleri, (2010) tarafından yapılan çalışmada kardeş şiddeti madde kullanımı, suç işleme ve saldırganlık ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Bu bulgu kardeş şiddetinin madde kullanımı eğilimini artırdığını göstermiştir. Kardeş şiddeti, fiziksel ve sözlü aile içi şiddete ve uyuşturucuyla ilgili bir tehdide maruz kalma durumunda cinsel istismara uğrama olasılığı görülebilmektedir. Cinsel istismarın ev içinde meydana geldiğinde, çoğunlukla saklanma eğilimde olması ile birlikte aile içi şiddet olaylarında artış gözlenebilmektedir (Sharratt ve diğerleri, 2022). Ayrıca kurbanın maruz kaldığı fiziksel ve cinsel istismar sonrası fiziksel yaralanma da görülebilmektedir (Connelly, 2000).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kardeşlerin arasındaki yaşanan çatışma durumlarının, sıklığı, süresi ve yoğunluğu, kardeşler arası oluşan istismar durumlarından ayırt etmek için dikkat edilmesi gereken kriterlerdendir. Eğitimciler veya çocuk gelişimciler tarafından; ebeveynlerin konuyla ilgili farkındalık düzeyleri artırılmalı ve konuya önemle yaklaşmaları konusunda bilinçlendirilmelidirler.

Alan yazında yapılan çalışmalara bakıldığında; aile içi istismar yaşayan ebeveynlerin çocuklarının, kardeşler arası şiddet içeren davranışlara daha yatkın olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple bu tür durumlar aileler, sosyal hizmet uzmanları veya çocuğun okulunda bulunan eğitimciler/öğretmenler tarafından fark edilmeli, gerekli desteği alarak aile içi şiddet durumu ile ilgili sonlandırma çalışmaları yapılabilir.

Kardeşler arası yaşanan şiddeti, aile içi şiddet olayları tetiklediği gibi ebeveyn yoksunluğu veya kendi mağduriyet durumlarından dolayı çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamayan ebeveynlerin yer aldığı ailelerin de tetiklediği düşünülmektedir. Bu tür aile ortamlarındaki ebeveynlere yönelik destekleyici ve farkındalık yaratan çalışmalara ve eğitimlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Ebeveynlerin ihmal durumları kontrolsüz internet-medya erişimine neden olmaktadır. Bu durum çocukları risk altına sokmaktadır. Ebeveynlerin medya okuryazarlığıyla ilgili eğitim almaları ve eğitim sürecinin bütün kademelerinde medya okuryazarlığını geliştirmeye yönelik ders veya kursların açılması ve yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Ebeveyn kaynaklı durumlardan bir diğeri olan büyük kardeşe ebeveyn rolü benzeri sorumluluk verme durumları da kardeşler arası şiddete zemin hazırlamaktadır. Ebeveyn rolünü üstlenen çocuğun; bir süre sonra otoriteye yönelik davranışları duygusal, akabinde fiziksel şiddete dönüşebilmektedir. Çocuğun 0-18 yaş arasında çocuk olarak sayıldığı, fazla beklenti içerisinde bulunmanın duygusal istismar boyutları arasında yer aldığı ebeveynler tarafından benimsenmesi gerekmektedir.

Ergenlik dönemindeki çocuk gerekli şekilde duygusal olarak desteklenmeli ve ergenlik dönemindeki ihtiyaç durumları ve davranış örüntüleri konusunda ebeveynlerine yönelik eğitimler oluşturularak farkındalık düzeyleri yükseltilmelidir.

Erken çocukluk döneminde, “Çocuk Hakları” konuları daha kapsamlı ve çocukların anlayabileceği söylemlerle yerleştirilip, eğitimciler tarafından oluşturulan projelerle desteklenerek akran zorbalığı, kardeş zorbalığı, kardeş istismarı, kardeş şiddetine maruz kalma durumları ile ilgili farkındalık ve başa çıkma düzeyleri desteklenmelidir.

Toplumsal normlar sebebiyle bazı durumlarda kardeşler arası şiddet durumları normal karşılandığından, bu durumu sonlandırmak için toplum farkındalığını oluşturmaya ve güçlendirmeye yönelik proje ve eğitimler planlanması önerilmektedir.

Kardeşler arası şiddet konusunda araştırma yapmanın birçok sınırlılığı bulunabilmektedir. Öncelikle toplumun kardeşler arası şiddeti normal karşılaması ve hangi durumlarda şiddet olarak algılanacağına bilinmezliği bu sınırlılığın en önemli nedenlerinden biridir. Ayrıca, kapalı kapılar ardında “aile mahremiyeti” kapsamında gizli kalan bir olgu olarak karşımıza çıkabilir. Kardeş şiddetini tek başına konu alan araştırmaların yaygınlaştırılması ve mevcut çalışmalara konu olan aile içi şiddet türleri ile ilgili yapılan çalışmalarla bir bütün haline dönüştürülmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda kardeş istismarı mağdurları ve failleri ile ilgili derinlemesine araştırmaların yürütülmesi ve kardeşlerin neden saldırganlık sergilediklerini niteliksel olarak araştırmak da faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akduman G. G. (2010). Erken Çocukluk Döneminde Kardeş İstismarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Balikesir University Journal of Social Sciences Institute*, 13(24).
- Baldry, A. C. (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child abuse & neglect*, 27(7), 713-732

- Barnes, T. R., Curson, D. A., Liddle, P. F., & Patel, M. (1989). The nature and prevalence of depression in chronic schizophrenic in-patients. *The British Journal of Psychiatry*, *154*(4), 486-491.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, *84*(2), 191.
- Button, D. M., & Gealt, R. (2010). High risk behaviors among victims of sibling violence. *Journal of family violence*, *25*(2), 131-140.
- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review of Psychology*, *49*, 1–24.
- Caffaro, J. V., & Conn-Caffaro, A. (2005). Treating sibling abuse families. *Aggression and violent behavior*, *10*(5), 604-623.
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual review of psychology*, *48*(1), 243-267.
- DeLara, E. W. (2022). Family bullying in childhood: Consequences for young adults. *Journal of interpersonal violence*, *37*(3-4), NP2206-NP2226.
- Duncan, R. D. (1999). Peer and sibling aggression: An investigation of intra-and extra-familial bullying. *Journal of interpersonal violence*, *14*(8), 871-886.
- Gelles, R. J., & Cornell, C. P. (1985). *Intimate violence in families*. Beverly Hills: Sage
- Gigliotti, L. M. (1994). Environmental issues: Cornell students' willingness to take action, 1990. *The Journal of Environmental Education*, *26*(1), 34-42.
- Goodwin, M. P., & Roscoe, B. (1990). Sibling violence and agonistic interactions among middle adolescents. *Adolescence*, *25*(98), 451.

- Harway, M., & O'Neil, J. M. (Eds.). (1999). *What causes men's violence against women?*. Sage Publications.
- Hoetger, L. A., Hazen, K. P., & Brank, E. M. (2015). All in the family: A retrospective study comparing sibling bullying and peer bullying. *Journal of Family Violence, 30*(1), 103-111.
- Hoffman, K. L., Kiecolt, K. J., & Edwards, J. N. (2005). Physical violence between siblings a theoretical and empirical analysis. *Journal of Family issues, 26*(8), 1103-1130.
- Hoffman, K. L., & Edwards, J. N. (2004). An integrated theoretical model of sibling violence and abuse. *Journal of Family Violence, 19*(3), 185-200.
- Jenkins, P. (1992). *Intimate enemies: Moral panics in contemporary Great Britain*. Transaction Publishers.
- Johnston, L., O'Malley, P. M., & Bachman, J. G. (2002). Monitoring the future: national results on adolescent drug use: overview of key findings, 2001.
- Johnston, C., & Freeman, W. (1997). Attributions for child behavior in parents of children without behavior disorders and children with attention deficit-hyperactivity disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65*(4), 636.
- Kiselica, M. S., & Morrill-Richards, M. (2007). Sibling maltreatment: The forgotten abuse. *Journal of Counseling & Development, 85*(2), 148-160.
- Morrill-Richards, M., & Leierer, S. J. (2010). The Relationship Between Sibling Maltreatment and College Students' Sense of Well-Being. *Journal of College Counseling, 13*(1), 17-30.

- Morrill, M., Bachman, C., Polisuk, B., Kostelyk, K., & Wilson, S. (2018). An exploration of the relationship between experiences with sibling abuse and peer bullying: A pilot study. *Journal of Child & Adolescent Trauma, 11*(1), 113-120.
- Morrill-Richards, M. M. (2009). *The influence of sibling abuse on interpersonal relationships and self-esteem in college students*. The University of Memphis.
- Navarre, S. E. (1998). Salvador Minuchin's structural family therapy and its application to multicultural family systems. *Issues in Mental Health Nursing, 19*(6), 557-570.
- Pike, A., Coldwell, J., & Dunn, J. F. (2005). Sibling relationships in early/middle childhood: links with individual adjustment. *Journal of Family Psychology, 19*(4), 523.
- Roberts S, Zhang J, Truman J. (2010). Indicators of school crime and safety: Washington, DC: National Center for Education Statistics, U.S. Department of Education, and Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice.
- Sanders, R. (2004). *Sibling Relationships: Theory and Issues for Practice*. Macmillan Education UK. <https://books.google.com.tr/books?id=gEgUngEACAAJ>
- Seiler, S. J., & Navarro, J. N. (2014). Bullying on the pixel playground: Investigating risk factors of cyberbullying at the intersection of children's online-offline social lives. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 8*(4), 37-52.
- Simonelli, C. J., Mullis, T., Elliott, A. N., & Pierce, T. W. (2002). Abuse by siblings and subsequent experiences of violence within the dating relationship. *Journal of Interpersonal Violence, 17*(2), 103-121. Caffaro, J. (1998). Conn-Caffaro.

- Smith, A. W., Akers, T. G., Madin, S. H., & Vedros, N. A. (1973). San Miguel sea lion virus isolation, preliminary characterization and relationship to vesicular exanthema of swine virus. *Nature*, *244*(5411), 08-110
- Sharratt, K., Mason, S. J., Kirkman, G., Willmott, D., McDermott, D., Timmins, S., & Wager, N. M. (2022). Childhood abuse and neglect, exposure to domestic violence and sibling violence: profiles and associations with sociodemographic variables and mental health indicators. *Journal of interpersonal violence*, 08862605221090562
- Stern, Y., Tetrud, J. W., Martin, W. R. W., Kutner, S. J., & Langston, J. W. (1990). Cognitive change following MPTP exposure. *Neurology*, *40*(2), 261-261.
- Steinmetz, S. K. (1977). *The cycle of violence: Assertive, aggressive, and abusive family interaction*. Praeger.
- Straus, M. A., Gelles, R. J., & Asplund, L. M. (1990). Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families.
- Straus, M. A., & Gelles, R. J. (1990). How violent are American families? Estimates from the National Family Violence Resurvey and other studies. In M. A. Straus & R. J. Gelles (Eds.), *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8, 145 families* (pp. 95–112). New Brunswick: Transaction.
- Stocker, C. M., Burwell, R. A., & Briggs, M. L. (2002). Sibling conflict in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology*, *16*(1), 50.
- Vaccari, C., Valeriani, A., Barberá, P., Bonneau, R., Jost, J. T., Nagler, J., & Tucker, J. (2013). Social media and political communication. A survey of Twitter users during the 2013 Italian general election. *Rivista italiana di scienza politica*, *43*(3), 381-410.

- Van Berkel, S. R., Tucker, C. J., & Finkelhor, D. (2018). The combination of sibling victimization and parental child maltreatment on mental health problems and delinquency. *Child Maltreatment*, 23(3), 244–253. <https://doi.org/10.1177/1077559517751670>
- Van Hasselt, V. B., Ammerman, R. T., Hersen, M., Reigel, D. H., & Rowley, F. L. (1991). Assessment of social skills and problem behaviors in young children with spina bifida. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 3(1), 69-80.
- Wang, J., Burnett, J. R., Near, S., Young, K., Zinman, B., Hanley, A. J., ... & Hegele, R. A. (2000). Common and rare ABCA1 variants affecting plasma HDL cholesterol. *Arteriosclerosis, Thrombosis, and Vascular Biology*, 20(8), 1983-1989.
- Whipple, E. E., & Finton, S. E. (1995). Psychological maltreatment by siblings: An unrecognized form of abuse. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 12(2), 135-146.
- Wiehe, V. R. (1997). *Sibling abuse: Hidden physical, emotional, and sexual trauma*. Sage.
- Wiehe, V. R. (1998). *Understanding family violence: Treating and preventing partner, child, sibling and elder abuse*. Sage.
- Wiehe, V. R. (2000). Sibling abuse. In H. Henderson (Ed.), *Domestic violence and child abuse resource sourcebook* (pp. 409–492).